

A szociális funkció könyvtári fejlődéstörténete Magyarországon

Országos Könyvtárügyi
Konferencia
2012. november 22-23.
Bartos Éva

A kezdetek: az első harminc év (a 60-as évektől a rendszerváltásig)

A tevékenység indítékai:

- a társadalomtudományok, a szociológia előretörése
- a külföldi könyvtári szakirodalom
- a progresszív és segítőkész könyvtárosi magatartás

A tevékenység jellemzői:

- személyes, emberi segítségnyújtás
- esetlegesség, véletlenszerűség
- egyéni kezdeményezések, ösztönösség

Az időszak mérlege:

Eredmények:

- a könyvtárügy irányításában (1976-os tvr., 1980: A magyar könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programtervezete);
- tartalmi-módszertani tevékenység megindulása
- képzés, kutatás megindulása, fontos kiadványok

Nehézségek:

- elszigetelt tevékenység
- eszközök hiánya
- finanszírozási források hiánya
- speciális szakmai felkészültség hiánya
- új társadalmi jelenségek tömeges mutatkozása
- az ellátandók körének folyamatos szélesedése
- feltételek hiányában a probléma könyvtári környezetben való kezelésére a szakma már nem volt felkészülve

A rendszerváltástól az Európai Unióba való belépésig

Változások:

- demokratizálódási és polgárosodási tendenciák
- jogszabályi környezet általános változásai (nemzetközi és hazai keretdokumentumok alapvetései: ENSZ, UNESCO, IFLA; Foglyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998.évi XXVI. tv.; Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003.évi CXXV. törvény))
- könyvtári törvény megszületése (1997.évi CXL. tv.)
- állami egészségügyi, szociális és foglalkoztatási ellátórendszerek kiépülése
- esélyegyenlőséggel foglalkozó társadalmi és civil szervezetek létrejötte
- korábban ismeretlen, új, un. segítő szakmák létrejötte
- együttműködésre alkalmas partnerkapcsolatok kiépítésének lehetősége a könyvtárak számára
- az ICT fejlődése új távlatokat nyit a gyűjtemények és a szolgáltatások alakításában

A hátrányos helyzetűek megfelelő könyvtári ellátásának alapelvei:

- velük kapcsolatban a könyvtáraknak ugyanazokat a funkciókat kell betölteniük, mint az átlagos állampolgárok ellátása során,
- a hátrányos helyzetű használók ugyanúgy a tanulás, a munkavégzés, a szakmai fejlődés segítését, a mindennapi életvitel, az életvezetés információkkal való megkönnyítését, az életminőség javítását várják a könyvtáraktól, mint az átlagos könyvtárhasználó
- különbség van viszont
 - az *információ elérésének módjában* (fogyatékos személyek esetében)
 - a speciális élethelyzetekre vonatkozó *információ tartalmában* (társadalmi, szociális hátrányokkal bírók esetében)
 - az *információ nyelvében vagy kommunikációjában* (nemzeti- vagy etnikai kisebbségek, eltérő kulturális gyökerekkel rendelkezők esetében).

- A tevékenység jellemzői:
 - tudatosság
 - rendszerszerűség
 - egymásra épülő feladat- és feltételrendszer kijelölése

- A könyvtárak esélyegyenlősítési programja
- A könyvtárak az esélyegyenlősítés lehetséges és szükséges célterületei. Ezt a feladatukat átfogó programban fogalmazzák meg, mely tartalmazza
 - a makrokörnyezeti sajátosságokat
 - a könyvtár adottságait (épület, létszám, költségvetés stb.)
 - a tevékenység eddigi tapasztalatait (az eddig feltárt igények, eddigi szolgáltatások, kapcsolatépítési lehetőségek)
 - a további terveket, lehetőségeket (célcsoportok, tevékenységek, szolgáltatások tervezet bővítése, fejlesztése, valamint a munkatársak felkészítése, a feladatok megosztása stb.).

A hazai könyvtárpolitika intézkedései:

A magyar könyvtárügy stratégiai terve a 2003-2007 közötti időszakra

- „A különböző típusú könyvtárak szolgáltatásainak széles spektrumot kell átfogniuk; az élethosszig tartó tanulástól a hátrányos helyzetűek megfelelő könyvtári ellátásáig kell terjednie.”
- „Bárki, bárhonnán az ország területéről, bármely számára szükséges információhoz és dokumentumhoz a lehető leggyorsabban a számára megfelelő formában jut hozzá.”

„A hátrányos helyzetű könyvtárhasználók könyvtári ellátásának kiemelt kezelése”

- „A kistelepüléseken és a kisvárosokban élők ugyanazt a könyvtári ellátást kapják, mint amit az ODR tagkönyvtáraiban.”
- „A mozgókönyvtári ellátási rendszerre történő felkészülés kialakítása a hátrányos helyzetű települések ellátása érdekében.”

Megoldások és eredmények

- Koncepció és cselekvési program a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására
- A fejlesztési projektekhez rendelt források
 - telematikai pályázatok,
 - NKA Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázatai,
 - az akkori NKÖM által közvetlenül kiírt pályázatok, pl. 2003-ban „Korszerű könyvtár, korszerű könyvtári környezet” az akadálymentesítést támogatta; 2004-ben „A könyvtár nem csak a látóké” című pályázat; 2005-ben „Az esélyegyenlőség csökkentésére” a városi könyvtáraknak biztosított támogatást.

Feladatrendszer:

- fizikai hozzáférés biztosítása (akadálymentesség)
- intellektuális hozzáférés biztosítása
 - alternatív formátumú és speciális tartalmú dokumentumok, adatbázisok biztosítása a gyűjteményekben,
 - speciális eszközök megléte a speciális információhordozókon tárolt irodalom megjelenítéséhez,
 - speciális szolgáltatások a könyvtár falain belül és kívül
- „morális akadálymentesítés”
 - a könyvtári személyzet elfogadó magatartása, megfelelő szakmai felkészültsége, kisugárzó hatása
 - a könyvtár és a könyvtárosok együttműködési készsége a lehetséges partnerekkel a közös célok megvalósítása érdekében
 - a könyvtárak a konkrét helyi igényeknek és sajátosságoknak megfelelően bővítik ill. specializálják ezeket a feladataikat
 - a feladat ellátásához szükséges létszám, munkaidő biztosítása a könyvtárban.

A Könyvtári Intézet szolgáltatásai a könyvtári esélyegyenlőség megteremtéséhez

- Információs oldal létrehozása az intézeti honlapon
- <http://ki.oszk.hu/content/fogyatekossaggal-eloknek>
- **Bevezető**
Ezen az oldalon olyan információkat, szolgáltatásokat gyűjtöttünk össze, amelyek a fogyatékkal élő olvasók könyvtárhasználatát segítik.
- [Eszközök fogyatékosággal élőknek](#)
- [Könyvtárak fogyatékosággal élőknek](#)
- [Segédlet a közszolgáltatás egyenlő esélyű hozzáféréseinek megteremtéséhez. Komplex akadálymentesítés](#)
- [Ajánlás a fogyatékosággal élő könyvtárhasználók könyvtári ellátásának javítására](#)
- [A könyvtárhasználat lehetőségei és tényezői fogyatékos személyek körében](#)

Folytatás

- célzott könyvtári kutatások és módszertani tevékenység fejlesztése
- könyvtárosok megfelelő felkészítése az alapképzésben (segédkönyvtáros képzés)
- Könyvtári Intézet akkreditált tanfolyami képzései:
 - 2 x 30 óra modulban Az esélyegyenlőség biztosítása a könyvtárban;
 - A minőség értékelése és a Vezetőképző tanfolyam tanegységei
- a KI kiadványa: Esélyteremtés könyvtári eszközökkel. Európai elvek és tapasztalatok, EuroTéka, 2005.
- A PULMAN és a CALIMERA EU-s pályázatok eredményeként megszületett digitális útmutatók közzététele a honlapon

Oktatási és Kulturális Minisztérium PORTÁL- Program 2008-2013

Jövőkép:

A könyvtári rendszer egésze alkalmas a nyilvánosságra hozott információknak, felhalmozott tudásnak, valamint műveltségnek a mindenki számára, a lakóhelytől és településtípustól független, egyenlő esélyű hozzáférhetővé tételére, elősegítve ezzel a különböző területek versenyképességét, növelve az esélyegyenlőséget, és segítve a leszakadó térségek és csoportok felzárkózását.

Kiemelések a célrendszerből

- Kulcsszavak a „Kiemelt kulcsterületek” megfogalmazásából:
 - lakóhelytől, településtől független hozzáférés biztosítása
 - felnőttképzés támogatása
 - életminőség javítása
 - a foglalkoztatottság és az egyének versenyképességének növelése
 - multikulturalizmus, a kulturális sokszínűség támogatása az esélyegyenlőség fenntartása érdekében, a nemzetiségek támogatása

A stratégiai célok megvalósításához szükséges források 2007-2013 között

TIOP 1.2.3	eszközbeszerzés
(„A fogyatékkal élők könyvtárhasználatát lehetővé tevő fejlesztések támogatása”)
TÁMOP 3.2.4	tevékenységek megvalósítása (szolgáltatásfejlesztések, a hozzáférés sokoldalú biztosítása)
ÚMVT/ÚSZT	Integrált közösségi és szolgáltató tér kialakítása

- A pályázatok várható gazdasági és társadalmi hatása:
„...legfontosabb a társadalmi kohézió erősítése, mivel a korszerű szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak használóinak, különösen a hátrányos helyzetű vidékeken, csökken a társadalmi esélyegyenlőtlensége”

**Miért a fogyatékosokkal élők
könyvtári ellátásának
megoldásában jutottunk a
legmesszebbre?**

Konvergált

- a szakmai feladatrendszer
- a szakmai feltételrendszer
- alapszintű felkészítés, szakmai továbbképzés
- a kutatás, a módszertan kidolgozása
- a társadalmi és civil szervezetek együttműködése
- állami-kormányzati akarat, koncepció, finanszírozás egyértelműsége
- EU-s követelményrendszer

Köszönöm a figyelmet!